

Sirota Jerica.

Novela.

Spisal **Vladimir Levstik.**

I.

Poldne je brnelo čez siromašne hiše, podobne žalostnim obrazom. Turobne duše so se skrivale za njimi, rezko in mrzlo so zrla okna, kakor oči, nikoli vajene radosti.

Število pešcev na ulici se je množilo; naglo so plujskali koraki, da se je sirovo obuvalo oblivalo z jesenskim blatom.

Samcat in sam je sedel gospod Kuralt v prodajalni. Gledal je vse to življenje, začul je zvon, in tek se mu je oglasil ob vonjavi jedil, ki so dišala iz kuhinje. Vzel je pipo iz ust in je pljunil pod prodajalnik.

»Ti, slišiš!« je zaklical s trdim, neprijetnim basom, poštenjaštva in zadovoljnosti polnim. Tako je namreč nazival svojo zakonsko polovico Emo.

Nič odgovora. V kuhinji je z zamolklim žvenkom padla pokrivalka po liti plošči štedilnika.

Razburil se je gospod Kuralt. Položil je pipo na prodajalnik, vstal je in je stopil k vratom.

»Ti, slišiš! . . . Ali slišiš, ali si gluha?«

»Jezus, Marija, Jožef! Kaj pa ti je, da kričiš?«

Preplašeno lice gospe Kuraltove se je pokazalo med tesnimi podboji. Dolga je bila, suha in slabotnih prsi; bluza ji je ohlapno visela na predpasnik, in njen glas je bil cvileč.

»Kaj je z obedom? Rayno pred pol ure je zvonilo poldne, ti pa mečkaš in mečkaš, in se ne bi zmenila, niti če bi vsi pomrli gladu!« je zagodrnjal mož in je vteknil roke pod modri predpasnik, ki se mu je bočil nad životom.

»Bog pomagaj!« si je oddehnila žena s plaho užaljenostjo. »Saj ni kasneje, nego po navadi: vse je na mizi, samo tebe še manjka, da sedeš in ješ. Pravkar sem te hotela poklicati . . .«

»Pa bi me bila! Zakaj me nisi?« se je ljuto odrezal gospod Kuralt. Nato je odprl vrata, vzel je žebliček iz zunanje kljuke in jo je vteknil v žep; utegnil bi priti kak dedec ali babnica po drva, za pet krajcarjev, pa bi zmotil rodbino pri obedu; oziroma gospoda Kuralta; drugi skoro sploh ne štejejo poleg njega.

Kuhinja je bila velika; prostorna in svetla je bila. Oknu nasproti je stalo zlikano ognjišče, skozi jasne šipe se je videla skladanica drv, konec vrta, košček gole brajde, in sosednja hiša, odkoder je prihajalo vekanje čevljarjevih otrok. Miza je stala pripravljena, s prtom pogrnjena, s krožniki obložena; juha se je kadila na sredi.

Otroka, Oskarček in Giselica, sta sedela že vsak na svojem prostoru in sta nestrpno nihala z nogami. Mlado dekle je stalo poleg njiju, ne nad devetnajst let, bledo in vitke postave. Skromna je bila nje pričeska, obleka brez lišpa in črna; pokorno in vdano so ji zrle velike, prevelike sinje oči, ko je napravljala malima debele, obrabljene serviete okrog vrata.

Gospod Kuralt je že sedel, sedela je kraj njega gospa Ema; zdaj je smela sesti tudi ona. Ponižno si je odmeknila stol v tesnem kotu ob steni in se je boječe ozrla naokrog, če je storila vsakomur po njegovi volji.

»Ali boš molila, ali ne?« je zarenčal gospodar in je vrgel žlico po mizi. »Na kaj misli, lenoba, da se ne spomni, kar se spodobi?«

»Jerica, Jerica,« jo je pokarala gospa Kuraltova s svojim tenkim sušičnim glaskom, »kaj bi pa jedli, če ne bi molili?«

Jerica je sklenila roke in je molila, kar je že davno znala naizust, tako da ji niti ni bilo treba misliti za besedami.

»Angelj Gospodov . . . Oče naš . . .«

Izzvenel je zadnji monotoni odgovor, palci so se dvignili v istem hipu; v istem hipu so napravili križe na čelu, na ustih in na prsih, v istem hipu so segle roke po žlicah.

Gospodinja je razdelila juho vsem po vrsti: najprej možu, potem sebi, potem Oskarčku, nato Gizelici, in slednjič Jerici, kar je ostalo v skledi. Lačna je bila Jerica; zjutraj jo je bolela glava in mraz jo je tresel po udih, tako da ni mogla použiti zajtrka; zategadelj je nehote prijela za krožnik, kakor da ga hoče primkniti, preden je prišla vrsta do nje.

»Počakaj vendar, lakovnica!« se je ogorčila gospodinja. »Ali te bode konec, če počakaš? Do vseh pride vrsta, vsakateri dobi svoj delež!«

»Požrešnost!« je pritrdil gospodar. »Za nobeno rabo ni, zlodej; samo zato je, da jé in da jezi človeka. Ali te še ne bom naučil, kaj ti pristoja? Boga zahvali, nepridiprav, da zastonj živiš!«

Jerici je prišlo bridko, in od žalosti so ji stopile solze v oči. Spolzel ji je biserček izpod trepalnic in je kanil v juho; to ni ušlo gospé Emi:

»Vidiš, zdaj se cmeri, potuhnjenka . . . Ali ti je rekel kdo kaj žalega? Ali ni resnica? Sama črna nehvaležnost te je. Misliš, da te bomo častili, kakor

princezo; klanjam se, pokorno prosim? Zahvali Boga, da imaš jed in kje spati!«

Jerica je premagala svojo bol in je pričela jesti. Pogovor se je spustil v tek in je drdral med gospodarjem in med gospodinjo po pustih, vsakdanjih koložovih. Mala dva sta zadovoljno brodila po krožnikih, deklica pa je premišljala svoje težko življenje.

Hudo ji je bilo: odrastla je, vsa je že velika, in vendar nima nobenih pravic, nobenega spoštovanja ji ne dajajo, ne privoščijo ji prijazne besede. Še deklam se godi bolje, drugod; da, drugod! Tu pa je dekla ona; vse delo opravlja, vse psovke lete na njo. Nikamor je ne vodijo, da bi se poveselila; tesni se ji duša, ko prihajajo druga dekleta v prodajalno in govorite o zabavah, o veselju, svetlem življenju in o lepih fantih, ki jih časté in jim šepečejo sladke besede in pišejo zaljubljena pisma.

Ona nima fanta; tudi zabavam bi se odrekla, zahvalila bi se za medene besede, ko bi ji poplačali ves njen trud in vse ure, ki jih ubija v svojem mladem, hrepenečem življenju, le z eno milo, toplo besedo! Pa takšnih besed nima zanjo živa duša, odkar je umrla njena mati . . .

Vdova je bila mati, lahka ji zemljica. Kdaj je bilo tistikrat, ko je sušica vzela očeta, se ne spominja; zdi se ji davno, davno: dalje menda svet ne stoji. Diurnist je bil oče; mati je bila lepa in mlada, pa je vzela kramarja Kuralta, da ne bi ostala sama.

Izprva je bil očem zaljubljen v ženo; toda prišel je čas, ko jo je začel zmerjati in pretepavati, da je shirala od bolesti. Nekega dne — Jerica je bila navzoča, dvanaest let ji je bilo tistikrat, in dobro se še spominja — je rohnel nad materjo strašne, grde besede, takšne, da bi jih bilo greh zapomniti. Mati je

stala in je poslušala; nič ni jokala kakor po navadi, tako hudo ji je bilo. Naenkrat pa se je zasmejala z brezumnim krohotom, sesedla se je na stol, bila je bleda kot zid, in brez zavesti je padla po tleh. Zvečer je ležala mrtva na odru.

Par mesecev kesneje se je že reklo, da se Kuralt v drugič oženi. Čez leto dni je prišla v hišo vladat gospa Ema; takrat se je pričelo za Jerico življenje, ki ga ni konec do današnjega dne.

Gospa Kuraltova je rada poudarjala, da je hči dobre in odlične rodbine, in se ni malo ponašala s svojo naobrazbo; olikano je znala govoriti, in kaj sladko se je smehtala, kadar je tujcu ponudila stol. Jerice pa ni več pustila v šolo, ko je dopolnila svoje štirinajsto leto; paziti je morala na otroka in čakati, kdaj se komu zljubi, da obsuje nje ubogo glavo z nezasluženo jezo.

V edino veselje sta bila siroti otroka; pa kaj, ko je nikdar nista videla spoštovati! Tako sta se tudi sama navzela šeg očeta in matere, ravnala sta z njo, kakor onadva; kakor oče in mati, tako sta se privadila govoriti z njo. Toda Jerica je vedela, da ne iz hudo-bije; kadar je bila žalostna, sta jo na tihem objemala in sta ji stiskala roke; sama sta plakala, če so trepetale solze v njenih očeh.

Gospodinja in gospodar sta se pogovarjala o kupčiji.

»Ali še vedno nisi izvedela, kje sedaj stanuje Mrmolja?« je vprašal gospod Kuralt in je založil kepo govedine.

»Kdo? Pismonoša? Nihče ne ve povedati; moral boš povprašati na rotovžu,« je menila žena.

»Tako, tako! to je vse samo tvoja zasluga: ti si mu pričela dajati na upanje. Zdaj pa si je vrag nabral

dolga in je šel. Zopet bodo sitnosti in pota, pa je še vprašanje, če ne pridem ob svoj denar.«

»Koliko so ti pa že odnesli po tvoji krivdi? Meni nikar ne očitaj: sam nase glej . . .«

»Molči!«

»Bom molčala, če boš ti!« je strupeno obljudila gospa Ema. »Sicer pa, ti sam praviš: kako bomo trgovali, če ne bomo dajali na dolg? Pride človek po moko, pride po kavo, po sladkor, po drva: „Nimam denarja, prvega vam plačam vse!“ Ali ga boš vrgel pred vrata? Potem imaš kmalu prazno prodajalno; tod okoli so zgolj berači, pomagaj si, če moreš. In če ti noče plačati, upaj mu še dalje, ako nerad vidiš, da pojde drugam. Pa kadar ti le ne dá, iztoži kaj, ko mu nimaš česa vzeti! Ali ne praviš tako?«

»Kaj pa da pravim! In zato nehaj!« se je jezil gospod Kuralt.

»In ti mi ne očitaj, kar delaš sam. Dovolj imava, zapri prodajalno, pa boš prost vseh skrbi. Jerica, komolce z mize! Kdaj te bom naučila izobrazbe? Jezus, Marija, jaz moram gledati takšno vedenje, kakor da nisem iz odlične in omikane hiše! Ali si pri pastirjih? Kakšno spodbognost je znala tvoja mati, da te ni navadila jesti?«

»Kdor ne zna jesti, tudi delati ne zna, tako pravi pregovor!« se je oglasil gospodar. »Resnica je to: za delo ni, pri jedi se vede, kakor bi bila ušla iz gozda.«

Jerica je povešala oči, ni si mu upala pogledati v obraz. Vse, kar ji je polnilo dušo, je bila naporna volja, da niti z eno samo mišico obraza ne izda užaljenosti nad trdimi besedami gospodarja.

»Vidiš jo, kako gleda!« se je raztogotila gospa Ema. »Divje, kakor ris! Hudobno, kakor bognasvaruj!

Počakaj, strup, videla bom, ali te naučim vedenja.
Namesto da bi bila hvaležna za dobre nauke . . .«

»Ne mlaskaj pri jedi z ustmi, kmetica!« je zrojil nad Jerico gospod Kuralt, ki si je sila domišljal o svojem gospostvu, dasi je za mladih let na Dunaju pekel krompir in ribniške kostanje.

Jerica ni prav nič mlaskala, ampak on sam je jedel tako, da se je dekletu studilo, kadarkoli ga je videla in čula. Vstran je zrla pri jedi, da ne bi videla njegovih ščetinastih rjavih brkov, ki se jih je držala na koncu obeda vselej vsa vrsta jedil. In zdaj je še bolj zaprla ustnice; skoro da se jih ni več upala premekniti, dobro vedoča, da ne bo prav, kakorkoli stori.

»Daj no, daj! Sedaj pa já, kakor bi luščila peške!« V resnici, gospe Emi ni bilo mogoče ustreči.

Takrat je prišlo Oskarčku na um, da je zajel zvrhano žličico in jo je izlil Jerici na sveži predpasnik. Zakaj ji ne bi polil predpasnika? Tako veselo se razteče in razmaže, tako smešen je Jeričin preplašeni obraz, in nič se mu ne zgodi za to, niti besedice graje ne porečeta oče in mati!

»Ne, vendar! Pusti me pri miru!« je vzkliknila Jerica s pol prestrašenim, pol prosečim glasom, in je nehote skočila pokoncu. Jed je bila še vroča, in speklo jo je bilo na nogi.

Gospa Ema se je začutila žaljena v svoji materinski ljubezni.

»Ti gad, ti zmaj, ti kača hudobna! Zastonj jéš pri moji mizi, v napotje in spotiko si celi hiši, pa tako govorиш z mojim nedolžnim otrokom!«

»Komaj ju vidi živa!« je rekel gospod Kuralt izmed škrbastih zob in je odložil servieto. »Pazi, Ema, da ti ju ne zadavi, kadar bo sama z njima.«

Tu se dekle ni moglo več premagati. Vstalo je od mize, obrnilo se je k oknu in je zajokalo v pomazani predpasnik vso svojo neukrotljivo bolest.

»Ne vleci ust navzkriž, grdoba! Moli!« je zarohnel gospodar.

Jerica si je otrla oči, ubogala je in je molila.

»In zdaj pomivat!« je ukazala mačeha po molitvi.

»Potem pa glej, da mi namažeš škornje!« je zaklical očem preko leve rame. »Če ne bodo do dveh pripravljeni, gorje ti!«

In šel je v prodajalno. Med vrati je obstal; zdelo se je, da je imel še nekaj trdega in krutega zanjo, pa je pozabil. Ni se mogel domisliti; cepnil je z nogo, zamrmral je nekaj nerazumljivega in je s treskom zaprl za seboj.

Jerica je zavihala rokave, privezala si je drug predpasnik in se je s težkim srcem lotila dela. Otročja roka je legla rahlo na njen hrbet; bil je Oskarček: mati je bila odšla v sosednjo sobo k popoldanskemu počitku.

»Ali si kaj huda, Jerica?« je vprašal deček s skesanim glasom.

Kako bi bila Jerica huda! Ali je bila sploh že kdaj na koga huda, razen sama nase, kadar se ji je zazdelo, da ni bila dovolj dobra do drugih?

Toplo ji je prišlo v srcu, nasmehnilo so se ji velike oči. Odsmehnil se je Oskarček, veselo se je spel na prste, dočim se je ona sklonila k njemu; objel jo je in jo poljubil za uho: tam je tako prijetno dišalo po umiti polti in po mehkih laseh . . .

Jerico je izpreletelo. Vselej ji je prihajalo čudno, kadar jo je Oskarček poljubljal za uho; razen njega in Giselice je ni poljubljal nihče drugi, a Giselica jo je vselej samo na usta. Sladko ji je prihajalo . . . In

nehote je pomislila, koliko slajše bi moralo biti, ko bi prišel fant, tisti lepi fant, ki ga pozna iz samotnih sanj in iz skrivaj prečitanih romanov, pa bi jo poljubil on, z gorkimi, hrepenečimi ustnicami, kamorkoli... Nato se je prestrašila svoje misli: nemara je greh? — Vse tihe in lepe želje so se ji zdele nekako pregrešne; morda so bile tem zapeljivejše zato.

II.

Dež se je bil ulil, mrzel jesenski dež, in vreme je postalo tako zlobno in čemerno, tako gnusno je bilo vse, kamorkoli je segal pogled, da so vsi moški kleli in so se vse ženske prepirale.

Mala dva sta bila v šoli, brez dežnikov seveda. Pokaj bi jih jemala s seboj, ko je Jerica zato, da pride po njiju in ju varno spravi domov?

Pol ure je manjkalo do četrte, čas je bilo, da se napoti k šoli. Ozrla se je po kuhinji, pogledala je v sobo; vse je bilo v redu, vse čisto in svetlo, kakor da ni jesensko popoldne, temveč sam Sveti dan ali Velika noč. Zato je stopila Jerica k omari in jo je odprla, da vzame iz nje svoj revni, obnošeni šal in staro pelerino, ki jo je nosila gospa Ema pred desetimi leti in jo je lani dala Jerici za božično darilo.

»Kam hočeš? Kam se predrzneš, ne da bi me vprašala dovoljenja?« je svistnila gospa Ema, ki je sedela v topli kuhinji pri mizi, čitajoča »Grofico berščico«.

»Po Oskarčka in Giselico bi šla, z dežnikom; dež lije, in čas bo že.«

»Zdaj? Polštirih je šele! Ali misliš, da moraš hoditi pol ure? Ali se hočeš potepati? Ej, seveda bi se rada, ti potuhnjenost hinavska. Kako nedolžno se

hoče izmuzati! Ne boš: tamle sédi, dokler ne bo tričetrt, in pleti Gizeličino nogavico. Prej mi ne pojdeš od doma; pa stopi hitreje, zato imaš noge.«

Ko je dospela Jerica pred šolo, se je kričeča množica otrok že razsipala po cesti. Matere in dekle so stale z dežniki, tudi kak oče tuintam, čakajoč svoje dece. Jerica je komaj zagledala svoja varovančka, tako raztresena je bila danes.

Dopoldne ni bilo nikogar doma. Gospa Ema je bila šla k zdravniku, gospod Kuralt po poslih; zato je morala Jerica sedeti v prodajalni in prodajati. Takšne ure so bile vesele zanjo: ljudje so prihajali in so kramljali, smeh in dovtipe so prinašali s seboj; skoro bi bila pozabila, da je njej sami v dnu duše hudo.

In danes dopoldne se je bil oglasil gospod Theuerrockh, star fant s precejšnjo plešo in s krivim židovskim nosom nad vranječnimi brki, tisti neprijetni človek, ki je bil vedno toli prijazen do nje.

»Klanjam se, gospodična!« je zaklical s sladkim glasom, preden so se dobro odprla vrata pred njim. On edini jo je pozdravljal s tem gosposkim pozdravom, razen nerodnega študenta, ki je prihajal včasih iz sosednje hiše po znamke, po žemlje in po slanino.

»Kako se imate, gospodična?« je vprašal gospod Theuerrokh in je sedel na stol, ki je čakal gostov poleg škrinje za moko. »Dežek bo danes, dežek bo; in mraz postaja: ali vas nič ne zebe v rokce? Joj, kako mrzli so vaši prstki, kako so mrzli, ubožčki drobčkani.« In prijel je njeno roko v svojo veliko, vlažno dlan, od katere je še vejalo po hladnem jesenskem zraku.

»Ali je doma gospod Kuralt? Ni ga? Ej, škoda, hotel sem ga vprašati, če mu je že zmanjkalo mila... Imate ga še? Škoda, škoda; torej ne bo nič kupčije!

Pa milostljiva? Tudi nje ni doma? Torej ste sami, gospodična Jerica?«

»Sama sem,« je pritrdila ona in mu je odtegnila prste. Zazdelo se ji je, da je čudno mnogo povedala s to besedo.

»Sami ste!« je zatarnal gospod Theuerrokh in polno sočutja se je zasvetilo v njegovih otroških, pa vendar prebrisanih očeh. »Ali se nič ne dolgočasite, kadar ste sami? In kadar je takšnole pusto, žalostno vreme: vse nebo v oblakih, vsi obrazi nejevoljni? Saj je vendar težko, če je človek sam . . .«

»Ne sme biti; kaj bi pomagalo, če bi bilo človeku težko?« je dejala Jerica brez prepričanja.

»Pa se le vidi, da vam je težko, gospodična Jerica,« je nadaljeval agent s tišjim glasom. Nenavadno nervozen se je zdel ta dan, premikal je velike čevlje, in brez prestanka je sklepal roke na kolenih. »Hude misli obhajajo človeka, kadar je sam . . . Želi si koga, da bi mu potožil; želi si koga, da bi mu dal prijazen pogled in dobro besedo. Ali si vi ne želite nikogar, gospodična Jerica?«

»Koga bi si želeta: kdo bi dal meni prijazen pogled in dobro besedo?« je rekla Jerica tjevendan, nepremično stoječa ob prodajalniku, opirajoča se na obe dlani in zroča skozi steklena vrata na rjavi, čmejakavi zid onostran ulice.

»Našel bi se človek, ako bi vedel, da ga marate . . . Menite, da se ne bi našel? Glejte, gospodična Jerica, trnjevo je vaše življenje, čeprav ga skrivate in ne marate kazati drugim, kar vam je hudo nositi. Nič ni ušlo mojim očem, ničesar mi niso preslišala ušesa; in tudi meni je hudo za vas.«

Jerica se je resno ozrla v Žida.

»Zakaj govorite take reči, gospod Theuerrockh, ko nič ne pomaga? Vsak mora nositi svoj križ: ali bomo karali tistega, ki ga je položil na naše rame?«

»Ne bomo ga karali, gospodična, temveč nosili ga bomo; ampak, skupaj bi ga lahko nosili: nekateri je prešibak za en križ, drugi je dovolj močan za dva...« Takrat se je gospodu Theuerrockhu ustavil glas.

Jerica pa se je silno začudila besedam, ki jih je slišala, zakaj dozdevalo se ji je, da razume njih pomen. Včasih je skrivaj prebirala knjige, ki jih je imela gospa Kuraltova na omari: romane in poezije. In prav tako je čitala v njih, da govoré moški deklicam, s katerimi bi se radi ženili.

»Ali me razumete, gospodična Jerica? Da ne? Ali vam smem razložiti, kaj hočejo moje besede?«

Deklica ni rekla ničesar; zardela je in je povesila oči. Theuerrockh pa je nadaljeval:

»Razložiti vam hočem, da boste vedeli, kakšne so moje želje . . . Človeku ni dobro samemu biti, tako stoji pisano, in takšna je resnica. Nikomur ni dobro samemu biti, vam, gospodična, pa manj, nego komurkoli. In zato, in ker — « manjkal mu je izraz, za hip se je opotekla beseda — »ker — ne poznam nikogar na svetu, ki bi mi bil dražji od vas, gospodična Jerica, zategadelj sem vas že pred dolgim časom sklenil vprašati — če bi — če hočete — če vam ni preslabo, da bi pustili vse skupaj, tole vaše trpljenje in te ljudi, ki niso vaši, in bi — in bi postali — takorekoč moja žena . . .«

Agent je bil ves rdeč v obraz, znoj mu je stal na čelu, prsti so se mu razburjeno preklepali; včasih, kadar je bila beseda preslaba za njegove misli, je razprostrl obe roki in je sunil pred sebe kretnjo, ki naj bi povedala vse drugo.

»Zakaj molčite, gospodična? Ali so vas razžalile moje besede? Vem, da ni prav: povedal sem vam nenadoma; niste pričakovali, da izpregovorim o takih rečeh, ker sem prej vedno molčal in sem se jih bal razodeti. Ali ste hudi name, ker sem govoril?«

Jerica je zrla na sivo pobarvani les prodajalnika; ustnica ji je trepetala od čustev, ki jim sama ni poznala zmisla. Komaj je slišala agentova vprašanja; odgovorila mu ni.

Gospod Theuerrockh se je tresel; ves majhen je bil postal, ves plah. Da ni že rekел usodepolne besede, zdaj gotovo ne bi bil črhnil glasu.

»Ali ste komu drugemu podarili svoje srce? Odpustite, da vas vprašam, gospodična Jerica: samo takrat je človek predrzen, če mu prekiipeva duša . . . Vem, lepši je od mene, mlajši je; prikupljiveje vam zna govoriti, nemara ima denar . . . Jaz, revež, vam ponujam to, kar zaslužim v potu svojega obraza; za vas bi se trudil, vaš hlapec bi hotel biti do konca dni; zakaj težko je človeku, če nima nikogar, ki bi mu veljale njegove skrbi, nikogar, ki bi zanj prenašal težave življenja . . . Ampak, prepozno je: vidim, da me zaničujete, da ne marate starca in ubožca, ker ste se drugemu obljudibili . . .«

S težavo je govoril Žid, lice se mu je pačilo in napenjalo, in kar nenadoma se mu je prikazalo za očmi kakor svetel grah, za njim pa so se usuli potoki. Obrnil je lice k oknu, veliko modro ruto je potegnil iz žepa in si je zakril obraz. Zunaj je prišla kmetica mimo hiše; videla ga je skozi šipo, s škodoželjno osuplostjo se mu je nasmehnila.

Jerici je prišlo čudno. To je bil tisti trenotek, po katerem je včasih hrepenela, v urah najpredrznejših

sanj: pride nekdo in poreče: pojdiva odtod, bodi moja žena, tebi dam vse dni in vse noči!

Ampak tisti, o katerem je sanjala, ni bil takšen; mlad fant je bil, moškega lica, pogumen in visoke rasti. Zastudil bi se ji bil gospod Theuerrockh v tem trenotku, da ni bila toli usmiljenega srca. Hotela mu je nekaj reči, zaželeta je najti tolažilno besedo; čutila je, da mora drugače sama zaplakati.

Tisti hip je agent odkril svoj obraz; v plašni strasti je sklenil suhe prste in jih je dvignil do nje.

»Gospodična Jerica! Recite mi le eno besedo! Recite mi, da mi odpuščate!... Ali, če ne morete reči, da mi odpuščate, ker sem vas razžalil, recite vsaj, da mi ne!«

Takrat mu je pogledala sirota Jerica v lice in ga je blagoslovila s svojimi toplimi, dobrimi očmi.

»Vi odpustite meni, gospod Theuerrockh; jaz vam nimam česa. In nikomur nisem dala svojega srca,« je nadaljevala z drhtečim glasom in z rdečico v licih. »Še mislila nisem na take reči. In zato tudi na vas nisem mislila; tako čudne so se mi slišale vaše besede, da vam ne vem česa odgovoriti nanje . . .«

Theuerrockh je zasijal, kakor da ga je oblila zarja.

»Torej smem vendarle upati, gospodična Jerica? Upati, gojiti v srcu majhno, samo majčenko nado, da ne bo zavrnjena moja ljubezen? O, Bog vam poplačaj te sladke, zlate besede!«

In že je začutila deklica njegove poljube na svojih prstih, vlažne in neprijetne. Rahlo mu je odtegnila roko, boječa se, da ne bi zopet zaplakal ta otročji Žid.

»Ne recite ničesar; ne govorite . . . Meni je hudo, hudo!« Za resnico ji je prišlo tako tesnobno in mučno, da si je morala stisniti obedve roki na prsi. »Kaj vam hočem reči, gospod Theuerrockh? Mislila

bom o tem, kar ste me vprašali, mislila bom danes, celo noč in jutri . . . Ampak ne recite ničesar več, niti zdaj, niti kadarkoli, niti meni, niti drugemu: prišla bo ura, ko bom lahko govorila in vam bom povedala sama, kar bom spoznala, da je prav in res.«

Agent je bil poslušno vstal, ko je zamahnila z roko. Presenečen je bil njegov obraz, čudile so se mu oči, a ni se osmeliil, da bi vstal in bi vprašal.

»Še enkrat — hvala vam, gospodična Jerica! Saj odhajam, saj pojdem takoj; dovolj mi je in srečen sem, da boste mislili o mojih besedah. In nič ne bom silil v vas: kadar boste slišali glas srca, mi poveste, kaj je govorilo. Ali, če vam bo težko govoriti, pokažite mi, da imate sodbo pripravljeno; vprašal vas bom in poslušal jo bom . . . Zbogom, gospodična.«

Držal je kljuko v roki, in sama zadrega ga je bila. Ob vsaki besedi je prestopil, nerodno mu je krilila levica po zraku. Jerica je videla, da bi rad še počakal, ker se mu njegova zahvala za to ubogo mrvico nade ne zdi dovolj iskrena, pa da si ne upa; in prav ji je bilo tako.

Šel je, vesel in potrt, s povešeno glavo, z okornimi koraki. Deklica si je oddehnila, ko je izginil, in je skrila lice v dlani. Kdovezakaj je jokala . . . Nemara jo je karala temna slutnja, pol blažena in pol skesanata, da ni bilo res, ko je rekla:

»In nikomur nisem dala svojega srca; še mislila nisem na take reči!«

Ljudje so prišli in so kupovali; stregla jim je sirota Jerica, pa je pozabila svojo laž. Mislila je le na svojo dragoceno gotovost, da jo ljubi vsaj ena živa duša pod milim Bogom; in ne da bi se spomnila siromaka Žida, se ji je razveselilo srce. Vsa potolažena

je bila tisto uro, in tako srečen je bil njen usmev, kakor še nikdar nikoli . . .

Oskarček in Gizelica sta capljala poleg nje; luže so se delale na obcestnem hodniku, in otroka sta veselo pljuskala po njih z nogami.

»Nikari, Oskarček! — Pazi, Gizelica, čuj! Pokvariš si čevlje, huda bo mamá! Le glej, kako si blatna in ovedena!«

Gizelica je z otroško prezirnostjo dvignila obrazek in je nagnila dežniček v stran:

»Kar tiho, ti . . . Hvaležna bodi, da te nihče ne vpraša!« In zadovoljno je pokimala pred sebe.

Oskarček je udaril s podplatom v kalno vodo, da je brizgnila visoko v zrak, Jerici po obleki in po obrazu:

»Ná, tu imaš! Bom že jaz povedal mamá, da si surova z nama. Malopridnica, vsem ljudem si v napotje!«

Tako sta slišala očeta in mater. Jerica ju ni karala zato; še bogvekako hudo se ji ni storilo: vajena je bila vse bridkejših reči. In, pokaj bi zamerila otrokom, ko ve, da jo bosta sto korakov dalje stiskala za roke in jo izpraševala, če ju ima rada!

Njene misli so se mudile pri tistem zagorelem rjavolasem fantu, ki ji je tako ugajal onidan. Kaj pomeni, da se mora tolikrat spominjati nanj?

V kavarni je sedel, pušil je svaljčico, in se je trudno in zlovoljno oziral na cesto. Njegova sukna je bila videti ponošena, v zmečkanih petljah mu je stala ovratnica; ampak lepe so bile njegove žalostne oči, in mladi so bili njegovi brki. Ko je prišla Jerica mimo, je začutila njegov pogled in se je ozrla; tako se je zgodilo, da je mislila nanj vso noč do jutra in misli nanj še zdaj, ter se veseli, da bo nemara zopet sedel in gledal nanjo, ko pride z otrokom izza vogala.

Zares, sedel je v kavarni, pušil je svaljčico in je zrl s trudnimi očmi na cesto. Jerici je zastalo srce, ujela sta se njiju pogleda, in nehote sta se nasmehnila oba, kakor se smejhajo ljudje, ki so žalostni.

Nasmehnila se je Jerica, in kriji je šinila v obraz; rada bi se bila še ozrla nazaj, in vendar ji je prišlo tako, da je morala dalje. Pospešila je korake, toda jasno je stalo v njeni duši, da pušča nekaj dragega in sladkega za seboj.

Kdo je pač ta lepi fant? Ali je študent, ali pisar, ali kaj drugega? Kdo ve, kdo zna . . . Spomnila se je svojih sanj o fantu, ki bi moral priti k njej z zaljubljenimi besedami in s poljubi, pod katerimi bi trepetala: ves takšen je bil tisti fant.

In čudna, smešna misel ji je razburila um: da je on gospod Theuerrockh, razprostrla bi bila davi roke in bi mu padla v naročje; nič ne bi trebalo modre rute in nobenih solza . . .

Doma je Kuralt rentačil po veži, gospa Ema pa je v prodajalni merila žafran, zavijajoča ga v majhne štirjake iz časopisnega papirja. Zapel je zvonec nad vrati, njene zelenkastosive oči so se dvignile in so padle na otroka in na njiju blatno obuvalo.

Mati božja, kaj vse se je izsulo nad Jeričino glavo!

III.

Čevljar Dolžan je bil sosed Kuraltovih in je večkrat prihajal k njim: dasi gospod Kuralt ni imel dovoljenja, da bi smel točiti žganje, vendar je stala v njegovi veži za prodajalno omarica, na videz čisto nedolžna, v resnici pa polna steklenic, iz katerih je točil gospodar zanesljivim pivcem prepovedana krepčila.

Stric Dolžan — nihče ni vprašal, zakaj so mu pravili stric — je bil izmed tistih, ki so redno prihajali

okušat dobrote, skrite v teh zelenkastih steklenih trebuških. Včasi frakelj, včasi dva, večinoma slivovca, ki ga živ krst ni točil boljšega od gospoda Kuralta — brez tega vrli šilar ne bi bil mogel živeti.

Stopil je v prodajalno, kjer je sedela Jerica sama v svojih toplih dekliških mislih. Na oknih se je tajal prvi led, gašparček je prasketal za stojalom, in tako prijetno se je bilo smejati iz tega zakurjenega kotička nesrečnežem, ki so se zunaj v megli solzili od mrazu.

»Sakramiš!« se je oddehnil mali, čokati čevljар in se je s svojo običajno in občeznano kretnjo potipal za blesteči, bakreni, nekoliko zavihani nos. »Jej, ta meglja: takšna je, da bi jo s pipcem razparal! Boga zahvali, deklina, da imaš ongá — hotel sem reči, kot, kjer se greješ ves božji dan in držiš roke križem, ko morajo drugi ljudje loviti lumpe, dolžnike! Boga zahvali čez vrh glave, in daj mi brž moj frakelj slivovke, da ne umřjem. Ko bi bila tako pridna, kakor nisi, bi moral stati že pripravljen!«

Čevljar se je skril s svojo pijačo za stojalo; Jerica je z usmevom začula dva dolga, nasladna požirka, ko je izpraznil stekleničico; in, da bi izpregovorila, ga je vprašala s sočutnim glasom:

»Že zopet ste lovili dolžnika, ubogi stric Dolžan? Koga pa danes?«

»Ej, koga! Le brž me izprašuj, da pridem zopet v slabo voljo; saj sem si komaj privezal dušo! Koga sem lovil? Nekega falota, Adama, sem lovil; za Adama se piše. Študent je bil svoje dni, pred tisoč leti: zdaj je v penziji, in vrag naj me dere, če bo do sodnjega dne kaj iz njega. Pride, cigan, k meni, in si da delati čevlje, fine čevlje, dobre čevlje, najboljše usnje, ki ga je sploh dobiti. »Le dobro napravite,« pravi, »dobro in trpežno, pa glejte, da bodo elegantni: sam župan

ne sme imeti lepših! Za ceno mi ni,« pravi, »prvega dobim sto forintov in vam plačam, kolikor jih boste računali.« Strela božja, in danes je že tretjič prvega, jaz pa še nimam beliča na račun! Tretjič je prvega, čevlji so že raztrgani, ker sem mu dal iz previdnosti slabe podplate, samo plačal jih zlodej še ni in jih bržčas ne bo nikoli . . .«

»Vidite, stric Dolžan,« se je nasmehnila deklica, »to je sama kazen božja: vi ste hoteli njega, on pa je vas!«

»Kaj še!« je zrojil čevljар v navideznem srdu. »Ali misliš, otročaj, da mu bom dal dobre podplate, ker mi sicer odnese dve kronici premalo? Tudi Kuralt bi mi nalil vode v žganje, ko bi bil Dolžan tako neumen, da bi mu povedal naprej, kadar mu hoče ostati dolžan! To je čista božja in človeška pravica; če ti ne verjameš, pa jaz.«

»Morda nima?« je poizkusila Jerica tolažiti.

»Kaj me briga, če ima, ali če nima! Če nima, naj hodi bos. Ampak ima, lump, saj vem, da ima: vsako popoldne sedi v »Italiji«, gleda skozi okno in puši svaljčice. Tudi piye, pravijo ljudje, samo zame nima nikoli, da bi mi plačal, kakor se spodobi.«

»Kje? V »Italiji« sedi?« je vprašala Jerica nehoté, ko je slišala ime kavarne. Čudno jasna slutnja o je navdala poleg tiste rahle blaženosti, ki pride v nas ob imenovanju krajev, posvečenih nam po ljubljenih osebah.

»V »Italiji«, da, v kavarni »Italija« sedi, kavo piye, puši in malopridnosti kuje,« se je togotil čevljar. »Uh, saj ga pozna vsa Ljubljana; vprašaj policaja, kje stanuje Rudolf Adam, in odtrgaj mi glavo, če ne poreče takoj: Gospodična, tamintam!«

»Kakšen pa je vendar, ta nesrečni Rudolf Adam?« je dejala Jerica, in sladko ji je bilo izreči to ime; prav nič ni bila huda nanj, da ni plačal stricu Dolžanu čevljev.

»Kakšen je? Takšen, kakršni so vsi lumpje, razbojniki in cigani: dolg je, suh je, rjave lase ima, naočnike nosi in črn je v obraz; božast te popade, ako ga zagledaš!«

Zares, bil je on; tako se je razveselila sirota Jerica, da je zardela kakor roža in se je na glas zamujala od radosti.

»Nikari se mi smejeti! Kri ti izpijem, glavo ti odtrgam!« je zapretil čevljар in se je skokoma vsedel na prodajalnik, da je zaječal pod njim. »Takšna pot, takšna dolga, kakor bi hodil na Oljsko goro! In najmanj dvajsetkrat sem jo že opravljal zaman . . . Premisli: od nas pa gori v Rožne ulice, tja, kjer je spodaj gostilna ‚Pri kozlu‘! Ali je to krščansko? Beži, punče, ti si danes prismojena: nasmejala se boš za celo leto, in potem boš jokala; daj mi rajša še enega, da bo laže pri srcu.«

»Ali ga boste kar tukaj? Stopili bi za stojalo, da vas kdo ne vidi . . .«

»Molči in stori, kar Dolžan veleva, raca na vodi! Ampak, to ti povem, kako me je kujon odpravil: O, gospod Dolžan, prišli ste malo pogledat, kaj je pri hiši? No, to me veseli! Tu, vidite, pišem tragedijo; nikamor je ne bom dal, za kratek čas jo pišem; tudi roman pišem, tamle pod mizo leži, kolikor ga je. Vsake vrste reči počenjam za kratek čas: kaj bi sicer človek, da ne pogine od lenobe? Vedite pa, tista stvar, ki je vam pri srcu, je še vedno takšna, kakor zadnjikrat. In tragedijo pišem, gospod Dolžan, mudi se mi, hvala za obisk, pa zbogom: kod me rajši

zapustite, skozi vrata ali skozi okno? — Če to ni nesramnost! In kaj poreče stara, ko ji ne prinesem denarja, to, to! Nič, zdaj pojdem, da prej prestanem trpljenje; ti punca, pa zapiši dva frakeljčka, na omarico; pa ne zunaj, gorje ti!«

Jerica je bila sama.

Sklenila je roke, kakor v molitvi; zameknil se je njen pogled. Zunaj sta se borila solnce in meglja, ki je mavričasto trepetala pod žarki; v njeni duši je bilo veliko, jasno jutro, vse obsijano od sladkega čustva, kakor da je zdaj na višku sreče, zdaj, ko ve, kdo je, kako mu je ime in kje prebiva.

»Rudolf!« so ji šepnile ustnice. In zdelo se ji je, da ni lepšega imena v človeških ustih. Od tistih dob, ko se je bila pred dvema nedeljama prvkrat spogledala z njim, do danes, je naraščala nje ljubezen ob vsakdanjih srečanjih, ob pogledih, vrženih ji v milodar, in ob dolgih urah, ki jih je z njegovim licem pred dušo prečula v samotnih temah svojih noči.

Zdaj je vedela, kaj so pomenile njene sanje in nje hrepenenja; vedela je, kako je človeku, kadar ljubi. In ko je danes slišala od čevljarja, kar je dotlej tako želeta izvedeti, se ji je dozdevalo, da je že njen, ta mili, prebrisani fant. Nič mu ni zamerila, da je nagnal čevljarja; besede, nad katerimi je mojstru Dolžanu prekipeval žolč, so se ji videle sila šaljive in dovtipne; kar zasmajala bi se bila, zvonko in razposajeno, kakor veseli otroci!

Potem se je zamislila: bogvekaj je z njim, da ne plača čevljarja? Ko bi imel, gotovo bi mu dal: zakaj mu ne bi plačal, kar je njegovega in kar se mu spodobi? Ubog mora biti, pomanjkanje mora trpeti, morda je večkrat brez kosila, nego nasičen . . . Sicer bi študiral, saj je bil študent; in da pije, kdo bi to

verjel, če pravi tako Dolžan, ki ima najhudobnejši jezik, kar jih je med Ljubljanico in med Savo! Revež morda ravno zdaj sedi v svoji sobi in podpira glavo, ker nima denarja, nima groša, da bi se rešil skrbi . . .

Vsa vesela je bila danes; in misel jo je obhajala, da bi bilo nevredno in da ne bi zasluzila svojega veselja, če ne doprinese žrtve in ne stori dobrote. Kar tako po neumnosti ji je šinilo v glavo, da je vstala, stopila v kuhinjo k svoji škrinjici, in je poiskala glinasto hranilnico, skoro do vrha polno denarja. Čudo ni bilo, saj je hrnila tri leta, kadarkoli je kaj privarčevala.

Prinesla si je svojo hranilnico v prodajalno, postavila jo je pred sebe in jo je razbila s kilogramom. Trideset kron je naštela in nekaj več. Mehanski je zmenjala drobiž za tri bankovce; vzela je nakaznico in jo je popisala. Kakor nalašč, je prišel tisti hip Škrljev Tonče, debeluhast deček, dobro dete, Jeričin ljubljenc, in bistre glave, da mu ga ni bilo para, čeprav je šele prvo leto posečal šolo. Kupil je svinčnik in zvezek, oboje za štiri vinarje.

»Tonček, nesi tole na pošto, priden boš. Ali veš, kam boš nesel? Ali veš, kam boš dal?«

»Vem, tetka Jerica; saj sem za mamo tudi že nesel denar na pošto: Cirilu so poslali, ki je v Celovcu pri vojakih.«

»Prav tako, le teci, in nikomur ne povej, sicer nisi več moj! Na, ta beli krajcar je tvoj.«

Fantičku se je zasmejal okrogli obraz, zobe je pokazal, skočil je na ulico in je izginil, kakor bi trenil z očmi. Nič več ni bilo megle na ulici, solnce je slikalo zlate ploskve med sencami vsaksebi stoječih hiš, dan je bil nad predmestjem in radost je v svečanih valih zibala Jeričino dušo.

V tem hipu in v tem svojem dejanju je bila tako čisto ona sama, vsa ona: dati vse od sebe, brez želje po hvaležnosti, brez nade v lepo hvalo — takšna je bila sirota Jerica.

Samo žrtev je bila vajena v svojem življenju; tako se je uživila v svoje žrtvovanje, da niti nebeškega plačila ni čakala zanj. Včasih je razmišljala, kako hodi duša v nebesa, kakšna da je nje cesta v raj. In zdele se ji je, da je duša uboga romarica, ki se peha kvišku po kameniti poti, spotika se in krvavi in daje vkljub svojim križem vse svoje v dar; ne tako, kakor je daroval sveti Martin svoj plašč, ne čez polovico: še potno palico da od sebe in gre po krvavih kolenih naprej. Žarek za žarkom svojega bleska je darovala, pila ni in ni jedla, da so imeli drugi dovolj, in ko pride na vrh, pred vrata nebeška, je vsa lahka in prozorna, skoraj da je sploh več ni. Vsa lahka je, vsa prozorna, in vsa pokojna je blažena duša; ničesar več ne čuti, raztopi se, kakor dim v azurju: to je raj, to je večno življenje. Ljubezen pa je nebo na zemlji; in v nje neizrekljivi lepoti in sladkosti si tudi ljubezni ni mogla misliti drugačne. Žrtvovati vse, vse dati, ničesar ne potožiti in ničemur ne ugovarjati, samo trpeti in ubogati, takšno si je mislila Jerica ljubezen.

Tako je sanjarila, ko sta se vrnila gospa Ema in gospod Kuralt domov. Tudi agent Theuerrockh je prišel z njima; na cesti so se bili dobili. Kaj zabaven je postajal ta človeček zadnje čase; oblačil se je skrbneje, rezal si je nohte in mazil lase, izbiral je besede, kadar je govoril. Sedel je mirno, z izrazom trpljenja na licih, toda v neprestanem strmljenju, da bi bil prijeten in dovtipen, zlasti v navzočnosti Jerice. Sama še nista bila odtistihdob, zato so mu bile besede plahe in splošne, le njegov pogled ji je včasih za

hipec obvisel na licih, vprašal je in je zdrknil boječe do tal.

Gospa Ema se je bila šla preoblačit, gospod Kuralt in Theuerrockh sta govorila kupčijske reči. Jerica je stala pri prodajalniku in je premisljala, ali naj ostane, ali naj gre: vedela je, da ne bo po volji niti eno niti drugo.

Majhno ogledalce je viselo ob steni na desni; zamislila se je deklica med dolgočasnim razgovorom in se je zagledala vanj.

Zares: čemu ne bi ljubila tudi ona? Ali ni ravnotako mlada in lepa, kakor so druga dekleta? Glej, ti njeni zlati lasje: v cekine bi jih prekovala, v zveneče in blesteče, ubogim bi jih raztrosila, fantu bi jih nasula v naročje . . .

»Jerica, zijalo!« se je zadrl v njene sanje Kuraltov glas. »Ne glej se v ogledalo; že tako imaš preneumen obraz. Čemu stojiš in strežeš na besede, ko vidiš, da so drugi tu? Izgini mi vun, pomagaj gospe; ali ti bom moral res izpuliti kuštret?«

Sla je, tiko, brez odgovora, povešene glave. Gospodu Theuerrockhu se je storilo inako; izpregovoril je in je vprašal gospodarja:

»Zakaj ste tako hudi na gospodično? Pridna je vendar, dela ves božji dan, nikamor ne gre, pa vam še ni dovolj . . .«

»Vraga,« je menil gospodar, zažigajoč si pipo, »Kaj se ne bom jezil? Rediti jo moram, pa je tujih ljudi: še Bog me na sodnji dan ne bo mogel vprašati, če vem, zakaj je prišla na svet. Ali je pravica, da tuj otrok je pri moji mizi?«

»Kaj pa da je . . .«

»Tako!« se je zlobno zakrohotal gospod Kuralt. »Slišite, vi! Vi, slišite? Kar molčite, vi, ki ne poznate

razmer in križev in težav. Ali bi jo vi redili, to vas vprašam, gospod Theuerrockh?«

»Ne vsake, gospodično Jerico pa rad,« je odgovoril Žid z nenavadno mirnim in trdnim glasom, toda ves bled v obraz; zakaj v prsih mu je kipela želja, da bi se sprl, udaril po mizi, zakrilil z rokami in bi razložil sirovežu, kako in kaj.

»Aj, aj! Tetete!« se je začudil Kuralt in je s porogljivim veseljem ošnil agenta z očmi: »Gospod Theuerrockh, prijatelj božji! Še to uro lahko pričnete, ako vam je drago, to uro . . . In ne mislite, da oporečem jaz ali moja stara; niti bev niti mev ne bova rekla, zakaj dobra človeka sva, rada vam storiva veselje. To uro, če hočete!« In ponudil mu je roko v kupčijo.

Gospod Theuerrockh je bil v veliki zadregi; bledo lice mu je pokrila rdečica, in prijetno mu je bilo misliti, da bi lahko odvedel Jerico še ta trenotek s seboj; samo če bi ona marala zanj. Toda spominjal se je, kaj ga je prosila, in zategadelj je odmajal z glavo, rekoč:

»Ni še prišla moja ura, gospod Kuralt; pomeniva se za danes o milu: koliko vam ga smemo poslati?«

IV.

Bil je tretji dan po teh dogodkih in razgovorih. Umrl je bil stric v Kočevju, gospa in gospod Kuralt sta bila na pogrebu.

Zjutraj sta odšla, zarana, komaj se je še videlo na cesti. Ozmerjala sta Jerico, izročila sta ji skrb za trgovino in za domačijo, in sta šla, ne da bi se poslovila. Tako je bila zdaj ona gospodynja do drugega popoldneva.

Sneg je naletaval, ljudje so hodili z zavihanimi ovratniki in z rokami v žepih; dih se je kadil pred njimi, kakor da pušijo, in rdeli so jim nosovi. Sveža bela pernica se je kopčila zunaj nad blatom; kar škoda se je zdelo Jerici, gledajoči vozove, ki so rezali vanjo svojo rjavo sled, in pešce, ki so jo prebijali s težkimi, nevoljnimi koraki.

Prišlo je poldne, in spet se je morala napraviti na vsakdanjo pot, da pripelje otroka iz šole. Ogrnila se je, nateknila je sirove volnene rokavice, zaprla je prodajalno in je šla.

Tako ji je bilo, da se je morala smehljati snežinkam, ki so se lovile na črnem suknu njenega oginjača. Kakor da nosi vsakatera žarek hrepenenja, vsakatera sladko misel, vsakatera poljub, izdahnjen v tihe sanje . . .

Tudi slutnje so jo navdajale današnji dan, ne vesele, ne žalostne, temveč skrivnostne in tesnobne, kakršne so prave slutnje ponavadi. Zdelo se ji je, da se bliža nepopisno srečnemu hipu; in ko je pomislila, kakšna bi morala biti zanjo sreča, da bi jo imenovala nepopisno, je začutila, da bo zdajci srečala njega, ljubljenega, njega, z nje nežnimi mislimi venčanega v vseh urah in trenotkih.

Cesta je zavijala okrog dvorišča, ki se je širilo na vogalu, s trhlimi deskami ograjeno. Sneg je ležal nerazoran, težko je bilo hoditi, do srede meč so se vdirale noge, in mokro je prihajalo v obuvalo.

Nagosto so letele snežinke, svečano in plavno, ne z naglico, temveč počasi. Daleč ni segalo oko; bel pajčolan je trepetal pred hišami in pred obrisi gibačnih se postav, ter je tiščal poglede nazaj.

Tam na vogalu, nedaleč že od šole, je zagledala Jerica dolgega fanta v rjavi pelerini, s kapuco čez

glavo, ki je brez dežnika prihajal proti njej. Strepetaла je in je zardela; mraz in vroče ji je postalо zaporedoma, povesila je oči, obrnilа jih je drugam, pa jih je zopet dvignila, in pogledi so se ji napeli, zakaj tisti, ki je prihajal naproti, je bil on.

Zanašalo ga je semintja; očividno ni bil trezen, zgodaj se je bil pokrepčal.

Par korakov je bilo še med njima. In ko sta videla drug drugega v obraz, je fant obstal, da je morala tesno mimo njega; obstal je, kakor trezen, pogledal je, kakor pameten človek, in se je nasmehnil tako veselo, da je deklici strepetalo srce.

»O, punčka!« je zaklical in je iztegnil obedve roki, mrzli in rdeči, brez rokavic, zatekli od mraza. Iztegnil je roki in jo je prijel za lici; ledeno so ji legli prsti na polt, ampak Jerica ni mogla dalje, nekaj jo je privezalo in prikovalo, obstala je tudi ona.

»Kam hodiš, punčka, kam hitiš? Ali te nič ne zebe, čuj?«

Ni mu mogla odgovoriti, beseda je ležala v srcu, in prelepa je bila, da bi otrpnila v tem snežnem zraku; ničesar ni rekla Jerica, govorile so le njene oči.

»Ali mi ne odgovoriš? Zakaj molčiš, zakaj se ne nasmehneš?« je besedil fant. »Kako ti je ime, ti, ki imaš takšne modre očke in takšne zlate lase?«

Takrat se je deklica za resnico nasmejala.

»Jerica,« je rekla, »Jerica sem. Pokaj me vprašujete, zakaj me držite za lica?«

»Sirota Jerica!« je vzkliknil fant. »Ali imaš tudi ti hudo mačeho? Daj da te poljubim, sirota Jerica!« In poljubil jo je kar tam, sredi ceste, na sredo ust jo je poljubil, njej pa je bilo tako sladko, da se ni mogla braniti. »Ej, ti in tvoji zlati laski!«

Takrat je zbrala svoje moči in je odhitela dalje.

»Počakaj, Jerica!« je klical fant za njo. »Ali me ne maraš, da bi šel s teboj?«

Jerica je hitela, skoro tekla je po snegu, tako da so ji v hipu stopile kaplje na čelo.

Kmalu bi sama sebi ne bila verjela, da je res, kar se je dogodilo v tem trenotku. Poljubil jo je, on, na te njene ustnice jo je poljubil: drugače je bilo, nego v njenih sanjah. Tam je bil rožni vrt, vse same rože, rdeče in zlate, vonjave so bile tam, pojoči slavci v grmovju, in večen maj, ki je sijal od modrega nebesa. Danes pa naletava sneg, in mraz tišči na prste: to je maj sirote . . .

Skesala se je, da ni ostala, ali da ga ni počakala. Toda ko je v trenotku tistega sladkega poljuba zadišalo iz njegovih ust po vinu in po žganju, ni mogla storiti drugače; sicer bi bil pust ta lepi spomin, ki ga odnaša s seboj.

Pijan je bil . . . Kako bi bil pijan, če ne za denar, ki mu ga je poslala, ne da bi se podpisala s pravim imenom, tako, da nihče ni vedel zato?

Pijan je bil, poveseljačil je za denar, ki ga je bila Jerica prihranila; ni si vzel skrbi z ramen, skrbi, ki ga niso skrbele. Napil se je, pijanost je napravil iz njene dobrote, in vendar ni mogla z grajo misliti nanj. Blažena je bila, da mu je storila radost; kaj bi premišljala druge reči? Njemu bi pač odpustila vse, pa najsi bi bil morilec in ubijalec . . .

Veselo sta ji planila otroka naproti; nosila sta rokavičke in tople kožuščke, da ju ni moglo zebsti, in sta se veselila kosmičev, ki so leteli z neba.

Toda tiho in molče je šla Jerica z njima.

»Kaj ti je, Jerica, da jočeš?« je vprašal Oskarček nenadoma, ko so prihajali mimo kavarne, videč, da kapljajo njegovi varuhinji solze iz oči.

»Ne jokaj, Jerica, nikari!« je zaprosila Gizelica. In, kakor da ji je nenadoma prišlo na um zanesljivo sredstvo, je dodala z brezsrčno naivnostjo otroka: »Le počakaj, mamá bom povedala, da si jokala!«

»Saj se ne jočem, ljubčka moja!« je zatajila Jerica svoje solze in se je poizkusila nasmehniti. »Ne jočem se, snežinke se mi tajajo na licih . . .«

In malo je manjkalo, da si ni sama verjela; saj niti vedela ni, odkod so prišle te nenadne solze, zakaj in čemu da so prišle. Ali je žalostna? Kako naj bo žalostna, ko jo je poljubil fant! Ali so bile solze veselja? Kdo bi jokal od veselja? Malo ga je bila užila Jerica, in ni si mogla misliti, da je na svetu veselje, ki bi priklicalo solzo v oči.

Srce se ji je širilo v tako velikem in silnem hrepenenju, da je mislila, kaj bi bilo, ako bi pustila vse in bi šla za njim. Tako bi šla ona za svojim fantom, kakor bi prišel gospod Theuerrockh za njo, če bi ga pozvala: ponižno in boječe, kakor psiček za gospodarjem . . .

In ko sta sedela otroka pri obedu, se je zaprla ona v prodajalno; sedla je v kot, naslonila je komolce na kolena in glavo v dlani, in je zaihtela tako krčevito, kakor da ji je zblazneti.

Stric Dolžan je prišel in je potrkal na steklena vrata; Jerica je vstala in mu je hitela odpirat.

»Jokala si?« je dejal in se ji je poredno zarežal v obraz. »Tako je prav, dekle moje; vidiš, tako mi ugaja in tako naj bo na sodnji dan: ženske bodo jokale, moški bodo preklinjali, angelci bodo peli, rogači bodo plesali . . . Ampak čudna se mi dozdevaš, punca, že vse te zadnje dni. Kaj pa, če ne nosiš kakšne opeklime na srcu? V koga si se zagledala, kaj se ti je prisadilo?«

Jerica je zardela, in tresla se ji je roka, ko mu je podala žganje.

»Meni že lahko poveš,« jo je potolažil čevljar.
 »Stric Dolžan, draga moja, to ti je bil kujon nekdanje čase . . . Oh! Zaljubljen sem bil večkrat, nego imam las na glavi; in deklet, ki so gledale za mano, je najmanj trikrat toliko. Ali ne verjameš? Še zdaj sem tuintam malo zaljubljen; v tebe malo, v druge malo, v vsako nekoliko, in zato razumem takšne reči . . . Ali to greje! Daj mi še enega, potem dobiš dober nauk, če ga hočeš ubogati.«

Stric Dolžan si je s pestjo obriral ščetinaste brke in je postavil izpraznjeni frakelj na prodajalnik.

»Vidiš,« je nadaljeval, ko mu je Jerica prinesla, »takšen je moj dobri nauk, da če je tvojega fanta kaj prida, to se pravi, če ima samo malho na hrbtnu in nobenega drugega bogastva, pokaži očmu in mačehi fige in pojdi za njim. Verjemi, bolje ti bo živeti! Res ni lepo, da ti svetujem take reči, zakaj moral bi skrbeti za tvojega fanta, ki je moj brat po Adamu, in ne bi smel prigovarjati, da se mu obesi babnica za vrat: saj prenašam sam svojo s takšno težavo, da bi bil marsikaterikrat rajši pri vragu v smolnati ponvi, kakor pri njej . . . Ampak, kar je prav, je prav; zapomni si moje besede, ničesar drugega ti ne rečem.«

Jerici pa je prišlo na um, da je vprašala:

»Ali vam je že plačal čevlje tisti fant?«

In milo ga je pogledala; hotela bi bila, da se stric Dolžan nasmeji in reče: »Da!«

»Kdo mi jih je plačal?« se je raztogotil čevljar in je pljunil na široko. »Vrag mi jih je plačal, ne Adam. Adam da bi mi prinesel denar? V krčmo bi ga nesel, ko bi ga imel, a tjakaj ne, kjer ga dolguje . . . Pa naj se varuje: jutri na vse zgodaj bom zopet pri

njem! Dva frakeljčka, to je koliko?.. Ná! In zbogom: misli o tem, kar sem ti svetoval.«

Prišlo je popoldne, napočil je večer. Jerici je bilo neznosno sedeti v prodajalni, streči sitnim ženskam, ki so se prepirale za mero, poslušati prisiljene dovtipe delavcev in voznikov, in vse venomer misliti nanj...

Poljubil jo je: kaj bi mu morala storiti, da mu povrne, kar ji je dal ta poljub? In ona mu ni privoščila besede, ni mu pogledala toplo v oči, še ozrla se ni, ko je bežala, on pa je klical za njo.

Vsaj videti bi ga hotela. Gledala bi ga skrivaj, oddaleč, ali pa bi stala v kotu, mirna in pohlevna, in bi počakala, da ji vrže miloščino, en sam pogled, en sam smehljaj. Nesrečen mora biti, ker pije: kako bi pil, ako bi bil vesel? Tudi njena ranjka mati se je skrivaj vdala pijači, ko je pričel Kuralt grdo ravnati z revo. Kar k njemu bi se napotila, ko bi si upala; tolažila bi ga, in sladko bi ji bilo pri srcu...

S čudno silo se je ta misel oprijela njene duše. Razprostrla se je v čarobno mrežo, vsakateri pomislek uspavajočo, s tisočernimi sanjami vabečo. Laskala se je njenemu hrepenenju in je vpraševala:

»Ali hočeš, Jerica? Pa zakaj ne bi hotela?«

Tako je prišlo, da si je deklica naposled potegnila z desnico preko čela in je rekla sama v sebi:

»Hočem!«

Pozno je že bilo, osma ura je tekla h koncu. Žarnice so oblikale poulični sneg s svojo rdečkasto svetlobo, sluge so ropotali s ključi in so zapirali prodajalne. Jerica je bila spravila otroka k počitku; potem se je oblekla, potegnila si je šal na oči in je šla od doma.

Jasne misli ni bilo v njej, dokler ni prekoračila reke po šentjakobskem mostu. Sneg ji je škripal pod

naglimi koraki; enkrat je celo izpodrsnila, zmanjkalo ji je ravnotežja, jeknila je in je padla po tleh. Zasramovala se je svoje nerodnosti, spravila se je pokoncu, naglo je nadaljevala pot, da ne bi ji pred ciljem uplahnil pogum.

V prsih nekje, v skritih globinah, se je oglašalo vprašanje:

»Ali je prav, kar sem sklenila storiti?«

In čudno, nocoj ni marala poslušati tega glasu. Tako veliko je bilo nje bolno koprnenje po eni sami uri sreče, da se je razsrdila nad tajnim glasom in mu je klicala v svojem srcu, kolikorkrat je izpregovoril:

»Molči, hudobna vest! Miruj, nevoščljivi angel!«

V gostilni »Pri kozlu« je razgrajala družba delavcev; dva ženska glasova sta se razposajeno mešala v njihovo petje. Žvenketale so kupice, in zoprni vonj po kislem vinu in po slabih jedilih je puhal skozi vrata ter se je vlekel po stopnicah kvišku, gori do podstrešja.

Smrdljiva petrolejka je brlela v zakajenem kotu; slabo je svetila, dve pedi pred nosom nisi razločil ničesar več. Prag za pragom se je spotikala Jerica; čmerikava babnica ji je pokazala s palcem preko rame:

»Tamle gori stanuje! Pa dobro potrkajte; kadar je pijan, nič ne sliši.«

Jerica je prišla do vrat in je potrkala s tremi prsti hkratu.

Nič odgovora. Srce ji je začelo biti, da je slišala udarce. Potrkala je drugič: odzval se ji je molk. Trejič je potrkala Jerica, toda nihče ni zaklical iz sobe. Podgana ji je skočila čez čevlje, da se je prestrašila in je nehote pritisnila na kljuko.

Vrata so se odprla, pomalem, naširoko, na stežaj. Mrzlo je bilo v sobi in tema, gosta in črna.

Samo štirikotnik okna se je risal pred belo, zasneženo streho sosednje hiše, pred oknom pa senca človeške postave: fant je sedel na mizi, z nogami na stolu, z obrazom oprt v dlani in s komolci ob kolena, in ves je bil zatopljen v svoje težke misli.

Jerica je zaprla vrata za seboj.

Takrat je fant počasi okrenil glavo in je začel gledati vanjo. Tema je bila, ni je videl; le ona je čutila njegov pogled. Rudolf Adam je potipal po mizi, in ko je našel žveplenko, jo je prižgal ob hlačah; razlil se je modrikast soj, in s trudom je razločil dekličjo postavo. Temno se je risala na beli, neposlikani steni tik postelje. Trepitati je bila začela, ko je padla nanjo luč. Drhtela je od nog do glave; sklenjene roke so se razklenile in so padle mrtve ob životu; sklecnila so se ji kolena, zaslišalo se je nje težko, naporno sopenje. In ko je prižgal stanovalec drugo žveplenko, je v prvem trenotku ni mogel več odkriti z očmi: sedla se je bila brez sil in kakor brez življenja, in je klečala za vратi, z glavo naslonjena ob zid.

Priskočil je k njej, prijel jo je čez pas, in jo je dvignil pokoncu, da se je vsa naslonila nanj. Takrat se ji je vrnila závest.

»Kdo si?« je vprašal študent z drhtečim glasom.

»Jaz sem!« je šepnila Jerica, in bilo je dovolj, da jo je spoznal.

»Pokaj prihajaš, Jerica?«

»K tebi prihajam, kar tako ... Ti si me vprašal, kdo sem; jaz te vprašam, kdo si ti, kaj delaš, kaj nameravaš!«

»Ohoho!« se je zasmejal študent s čudnim smehom.

»Kdo sem? Sveti Nebodigatreba sem. Kaj delam? Pijem, kadar imam za kaj, in se pripravljam k temu, kar nameravam: obesil se bom enkrat, ker sem skromen in

varčen in ne maram posebnih troškov za večno življenje. Ne vprašuj me, ti neumno dekle; rajša me poljubi . . . Tako, in zdaj še enkrat!«

Ihteča je visela Jerica na fantovem vratu in prišlo je, da sama ni vedela, kdaj se mu je dala in kako . . .

Mirno so dihale njene speče grudi. Tistikrat pa je študent vstal, šel je k peči, doložil je oglja na žerjavico in je zaprl zapah na cevi. Nato je prižgal tretjo žveplenko in je poslednjikrat pogledal zlate Jeričine lase. Ko se je strnila tema, jo je poljubil tiho in pobožno, in je prekrižal njo in sebe.

Gospod Kuralt je klel; celo napil se je tisti dan. Gospa Ema je zbolela od jeze nad škandalom. Ob grobu sirote Jerice pa ni stal nihče razen Žida Theuer-rockha, ki si je pritiskal veliko modro ruto na obraz, dočim so se mu krčevito stresala ramena.

